

Zofia Musiał, Zofia Kłapa

Pracownia Teorii i Podstaw Pielęgniarstwa, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum w Krakowie

Kulturowo-wyznaniowe uwarunkowania opieki pielęgniarskiej nad pacjentem pochodzenia indyjskiego

Cultural-religious conditions of the nursing care of patient of the Indian origin

STRESZCZENIE

Wstęp. Wielokulturowość stanowi wyzwanie dla współczesnego świata, w tym również dla pielęgniarstwa, wymagając od osób opiekujących się chorymi, zwrócenia uwagi nie tylko na potrzeby biologiczne i zdrowotne pacjentów, ale również na ich odmienność etniczną.

Cel pracy. Celem pracy była analiza uwarunkowań opieki pielęgniarskiej nad pacjentem pochodzenia indyjskiego w kontekście etnicznym, kulturowym i wyznaniowym.

Wnioski. Pielęgniarka sprawująca opiekę nad pacjentem pochodzenia indyjskiego oprócz wiedzy medycznej powinna posiadać wiedzę dotyczącą kręgu kulturowego z którego wywodzi się pacjent. Dzięki posiadanej wiedzy pielęgniarka może zyskać sympatię pacjenta, nawiązać z nim dobry kontakt, co nie tylko ułatwia opiekę, ale również zapewnia choremu poczucie bezpieczeństwa. Ponadto przestrzeganie hinduskich zasad, a także znajomość i poszanowanie religii i tradycji jest niezbędne dla okazania życzliwości i szacunku przedstawicielowi innej kultury, co jest niezwykle ważne we wszelkich kontaktach międzykulturowych.

Problemy Pielęgniarstwa 2013; 21 (2): 249–254

Słowa kluczowe: wielokulturowość, religia, opieka pielęgniarska

ABSTRACT

Introduction. Multiculturalism for contemporary world, in it is also posing a challenge for the nursing, requiring paying attention not only from persons looking sick persons after to biological and health needs of patients, but also to their ethnic inflectedness.

Aim. Analysis of conditioning of the nursing above the patient of the Indian origin in the ethnic, cultural and religious context.

Conclusions. Nurse exercising the patient care of the Indian origin apart from the iatrology should have the knowledge concerning the cultural circle from which the patient is coming. Thanks to the had knowledge the nurse can gain the sympathy of the patient, to establish the better contact with him what is not only facilitating the care, but also provides the sense of security for the sick person. Moreover following Indian principles, as well as the acquaintance and the respect for the religion and the tradition is essential to show the kindness and the respect the representative of other culture what is extremely important in all cross-cultural contacts.

Nursing Topics 2013; 21 (2): 249–254

Key words: multiculturalism, religion, nursing

„Zamiast potępiać ludzi, spróbujmy ich zrozumieć, zastanówmy się dlaczego robią to, co robią. To o wiele korzystniejsze i bardziej intrygujące niż krytykowanie. To rodzi sympatię, tolerancję i uprzejmość.”

D. Carnegie

Współczesne pielęgniarstwo w Polsce ulega szybkim przemianom rozwojowym, zarówno w zakresie edukacji pielęgniarek, jak i praktyki pielęgniarstwa. Spowodowane jest to kształceniem pielęgniarek na poziomie wyższym oraz wstąpieniem Polski do państw Unii Europejskiej. Wstąpienie do Unii Europejskiej przyczyniło się do otwarcia granic, nasiliło migrację do Polski ludności z krajów często o znacznie odmiennej kulturze oraz nasiliło emigrację polskich pielęgniarek, które w obecnym systemie kształcenia po otrzymaniu dyplomu pielęgniarki mają możliwość podjęcia pracy na terenie krajów Unii Europejskiej. Zjawiska te w sposób bezpośredni wpływają na coraz bardziej powszechne w świecie zjawisko wielokulturowości. Wielokulturowość polega na współistnieniu odmiennych wartości i tradycji w ramach jednego państwa. Przejawia się przede wszystkim jako współobecność w życiu codziennym ludzi reprezentujących różne kultury, różniących się między sobą nie tylko wyglądem i językiem, ale również obyczajami, wyznawaną religią i sposobem komunikowania. Zatem wiedza pielęgniarek oraz innych pracowników ochrony zdrowia na temat różnic kulturowych odbiorców usług zdrowotnych jest niezbędna [1].

Polska jest krajem względnie jednolitym pod względem etnicznym i religijnym, jednak zjawiska globalne w postaci migracji sprawiają, że w Polsce zaczynają osiedlać się osoby pochodzące z innych państw o odmiennej kulturze i wyznaniach, co przyczynia się do powstawania zjawiska wielokulturowości.

Krajobraz wielokulturowy w Polsce tworzą oprócz mniejszości narodowych od dawna zamieszkujących tereny Polski, grupy etniczne i narodowe od kilku czy kilkunastu lat związane z Polską, tacy jak imigranci, repatrianci czy uchodźcy. Część z nich ma za sobą traumatyczne przeżycia związane z prześladowaniem ze względu na pochodzenie etniczne, poglądy polityczne czy wyznawaną religię. Szukają bezpiecznego domu w Polsce, która dla niektórych z nich stanie się ojczyzną. Inna grupa to imigranci, którzy zdecydowali się osiedlić w Polsce. Niektórzy z nich przyjechali tu czasowo na studia lub w poszukiwaniu pracy, a los sprawił, że założyli rodziny lub podjęli pracę, która zapewnia im lepsze warunki życia niż w kraju ojczystym. Nie należy też zapomnieć o repatriantach, którzy niekiedy po wielu latach tułaczki na obczyźnie, powrócili do ojczystego kraju. Czasami wraz z nimi przyjeżdżają ich potomkowie, którzy chociaż nie w Polsce urodzeni, czują się Polakami.

Rozwój nowych technologii przyspiesza kontakt między ludźmi, stwarza możliwości poznania i wymiany poglądów na różne sprawy. Ludzie, społeczeństwa, kultury i cywilizacje, które poprzednio były odizolowane, wchodzą we wzajemne interakcje. Kontaktowanie się między sobą ludzi należących do różnych kultur oznacza wkraczanie na teren innej kultury, stykanie się z obcymi znakami, symbolami czy wzorami. Wchodzenie w nową przestrzeń kulturową rodzi rozmaite reakcje, od pozytywnych do skrajnie negatywnych. Ludzie często ulegają złudzeniu o wyjątkowości swej kultury, co wiąże się z podziałem na „swoich” i „obcych”. „Swoim” przypisujemy pozytywne cechy, zaś zachowania i wartości „obcych” deprecjonujemy. Największą przeszkodę we wzajemnym zaakceptowaniu istnienia różnych kultur czy odmiennych religii stanowią uprzedzenia wynikające z fałszywego obrazu „obcych” czy „odmiennych”. Reakcja niechęci czy czasami wręcz wrogości, rodzi się najczęściej z niewiedzy i prowadzi do negatywnych zachowań [2, 3].

Według naukowców zajmujących się badaniem zjawisk z dziedziny antropologii kultury, istnieją trzy zasadnicze sfery w każdej kulturze, które są obwarowane tabu: pożywienie, seks i stosunek do nagości. Aby zapewnić pacjentowi należyta opiekę należy uwzględnić i respektować zwyczaje związane z tymi sferami życia. Dlatego też pielęgniarka sprawująca opiekę nad pacjentem z obcej jej kulturowo strefy, oprócz wiedzy medycznej powinna posiadać wiedzę dotyczącą kręgu kulturowego, z którego wywodzi się pacjent dotyczący: codziennego życia, tradycji i zwyczajów, znajomości zasad religii, zakazów i nakazów pokarmowych, stosunku do nagości i seksu oraz znaczenia gestów (komunikacji niewerbalnej). Poznanie przez pielęgniarkę nie tylko potrzeb bio-psycho-społecznych, lecz również potrzeb duchowych i kulturowych przyczynia się do podniesienia poziomu opieki pielęgniarstwa.

Wielokulturowość stanowi wyzwanie dla współczesnego świata, w tym również dla pielęgniarstwa, wymagając od osób opiekujących się chorymi, zwrócenia uwagi nie tylko na potrzeby biologiczne i zdrowotne pacjentów, ale również na ich odmienność etniczną, pochodzenie, wyznawaną religię i związane z tym odmienności w sferze obyczajowej. Dlatego też wielokulturowość nabiera coraz większego znaczenia i skłania do refleksji [2, 3].

Nie istnieją w pełni wiarygodne dane o liczbie wyznawców hinduizmu w Polsce. Na terenie Polski działa kilkanaście stowarzyszeń o charakterze religijnym, których podstawą jest wiara hinduistyczna. Do najbardziej popularnego i znanego należy zaliczyć Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny. Liczba wyznawców tego kierunku jest oceniana

różnie: od 900 osób (dane z 2005) do 5 tys. i nawet 50 tys. (dane szacunkowe wraz z sympatykami). Wyznawcami hinduizmu w Polsce są też mieszkający tu cudzoziemcy — Hindusi w liczbie od 700 do 800 osób. Są to głównie kupcy i pośrednicy handlowi oraz pracownicy międzynarodowych kompanii głównie branży komputerowej, którzy w Polsce pojawili się stosunkowo niedawno, bo w latach 90. XX wieku.

Kultura Indii cechuje się różnorodnością. W dużej mierze wynika ona z faktu, że teren Indii zamieszkuje blisko 2 tys. grup etnicznych. Największe z nich to Hindusi, Telugowie, Bengalczyki i Marathowie. Drugim zróżnicowaniem wpływającym na kulturę jest wielość religii wyznawanych na tym obszarze. Zdecydowana większość mieszkańców Indii to wyznawcy hinduizmu, ale znajdziemy tu też muzułmanów, chrześcijan i buddystów. Kolejnym dowodem na różnorodność jest wielość języków. W Indiach nie istnieje jeden, wspólny dla wszystkich mieszkańców język. Konstytucja uznaje 18 oficjalnych języków, ale wśród nich jest jeszcze wiele różnych dialektów.

Indie to kraj kojarzący się najczęściej z biedą i przeludnieniem. Co prawda poziom urodzeń w Indiach zmniejsza się z roku na rok, ale spada także poziom zgonów. Związane jest to ze zmniejszeniem umieralności niemowląt oraz rozwojem medycyny i oświaty. Z ponad miliardową populacją Indie są drugim po Chinach najbardziej zaludnionym krajem na świecie. Członkowie poszczególnych grup etnicznych, które w większości przypadków zajmują osobne geograficzne terytoria, czynią z Indii raczej zbiór państw niż jeden naród. Indie kojarzą się również z joginami, zaklinaczami węży, medytacjami, barwnymi strojami i krowami chodzącymi swobodnie po ulicach miast i wsi.

Na świecie funkcjonuje wiele stereotypów zniekształcających prawdziwy obraz tego kraju, choć wiele z nich nie odbiega w sposób zasadniczy od prawdy. Indie to kraj pełen kontrastów, zróżnicowany pod względem społecznym, religijnym, językowym i gospodarczym. Większość Hindusów wciąż kultywuje prastare tradycje i obyczaje, w szczególności te, które dotyczą ważnych wydarzeń w życiu każdego człowieka, takich jak zawarcie małżeństwa, narodziny dzieci czy obrządki pogrzebowe. Coraz więcej Hindusów zdobywa wykształcenie, z roku na rok spada poziom analfabetyzmu. Hindusi podejmują również pracę poza granicami własnego kraju i to nie tylko w charakterze pracowników fizycznych. Poziom wykształcenia w Indiach jest silnie zróżnicowany regionalnie i pomiędzy grupami religijnymi. Reprezentanci kast wyższych mogą kształcić się i robić karierę zawodową zgodnie z ich zainteresowaniami i zdolnościami w dowolnej branży, natomiast osoby należące do kast najniższych skazane są na wykonywanie zawodów uważanych za najbardziej nieczyste.

Rodzina w społeczeństwie indyjskim stanowi jedną z najwyższych wartości. Rodziny hinduskie są liczne, zazwyczaj kilkunastoosobowe, wielopokoleniowe. Posiadanie potomstwa jest wielkim darem, szczególnie jak potomek jest płci męskiej. Hinduski wcześniej wychodzą za mąż, dzięki czemu mogą urodzić więcej dzieci. Bezpłodność wiążąca się z niemożnością urodzenia i posiadania własnych dzieci traktowana jest jako kara za przewinienia w poprzednich wcieleniach. Żona powinna być bezwzględnie posłuszna mężowi, a także innym przedstawicielom płci męskiej, tzn. ojcu i synom. Zgodnie ze świętymi pismami hinduizmu obowiązkiem żony jest oddanie i służba mężowi, a męża opieka i ochrona żony. Dzieci natomiast są zobowiązane służyć i szanować rodziców, a szczególną opieką otaczać ich, gdy się zestarzeją. Mężczyzna powinien zapewnić swojej żonie dostatnie życie, obdarowywać ją prezentami i darzyć szacunkiem. W indyjskich rodzinach bardziej oczekiwani są synowie, gdyż tylko potomkowie płci męskiej mogą wykonać rytualne obrządki związane z pochówkiem ojca. Narodziny córki niekiedy traktuje się jako nieszczęście, gdyż w niektórych regionach wciąż jest kultywowany zwyczaj nakazujący obdarować córkę bogatym posagiem, na co wielu rodziców nie stać. Zdarzają się przypadki wykonywania badań mających na celu ustalenie płci płodu, a następnie — jeśli okaże się, że jest to płód żeński — dokonuje się aborcji [4–7].

W Indiach nie zawiera się małżeństw z przedstawicielami innej kasty, gdyż wiązałyby się to ze skalaniem i utratą czystości. Zazwyczaj rodzice kontrolują zawieranie małżeństw przez swoje dzieci, a decyzje o zamążpójściu często są podejmowane, gdy przyszli małżonkowie są jeszcze dziećmi. Małżeństwa z miłości postrzega się zazwyczaj jako impulsywne akty namiętności. Przez instytucję aranżowanego małżeństwa w obrębie kasty rodzice kontrolują nie tylko swoje dorosłe dzieci, ale strukturę społeczną i cały system kastowy. Rozwody nie są praktykowane, gdyż uważa się, że małżeństwo łączy ludzi na zawsze. W dniu ślubu pan młody w odświętnym ubraniu w towarzystwie przyjaciół oraz rodziny przybywa do domu narzeczonej. Często jest to moment, kiedy przyszli małżonkowie widzą się po raz pierwszy. Kobieta, wychodząc za mąż, zyskuje wymiar sakralny, aby jednak pozostać w tym stanie musi posiadać dzieci. Jednym z elementów życia religijnego są modlitwy o płodność i posiadanie męskiego potomka. Oznaką ciąży w Indiach jest rytualne rozdzielenie włosów na głowie kobiety i posypanie przedziałka czerwonym proszkiem. Okres ciąży jest niezwykle ważny, o czym świadczy choćby to, że wiek człowieka liczy się od momentu poczęcia. Ceremonią poprzedzającą narodziny jest pumsawana. Przed samym rozwiązaniem pomaga się położnicy, rozplątując wszelkie węzły

w domu, gdzie ma nastąpić poród. Poród często odbywa się w domu i obecny jest przy nim ojciec. W Indiach rytuały związane z porodem noszą nazwę *džatakarma*. Po urodzeniu dziecka uroczyście odcina się pępowinę i wypowiada noworodkowi do ucha słowa specjalnej mantry. Następnie ojciec na znak, że akceptuje potomka — dotyka czoła dziecka. Noworodkowi do ust podaje się odrobinę mieszaniny miodu i masła, aby zapewnić mu szczęśliwe życie.

W Indiach kobieta po porodzie — jak tylko ma możliwość — stara się dużo odpoczywać. Jednym z elementów pielęgnacji dziecka jest jego masaż. Masaż w Indiach jest elementem kulturowym, jest przekazywany z pokolenia na pokolenie. Podstawy sztuki masażu przekazują kobietom ich matki. W sposób profesjonalny uczą tej sztuki kobiety zwane *dai*. Masaż korzystnie wpływa na rozwój fizyczny i psychiczny dziecka, stymuluje odporność, wzmacnia kontakt matki z dzieckiem i co jest również ważnym elementem, nie jest kosztowny. Masaż wykonuje się dłońmi natłuszczonymi olejkiem (najczęściej migdałowym lub sezamowym), który przez skórę zamiast doustnie, dostarcza dziecku zawarte w nim witaminy A i E.

Do najważniejszych indyjskich ceremonii należy rytuał pośmiertny i pochówek. Zgodnie z tradycją dzieci umierającego przynoszą — o ile to możliwe — świętą wodę z Gangesu. Gest ten gwarantuje, że umierający otrzyma błogosławieństwo Gangesu, które przynosi spokój. Ciało po umyciu i namaszczeniu podczas specjalnego rytuału zostaje spalone na stosie. Według religii hindu dusza może uwolnić się z ciała jedynie wówczas, gdy ciało zostanie spalone. Hindusi wierzą w oczyszczającą moc ognia i poza paroma wyjątkami palą na stosie każdego wyznawcę swojej religii. Śmierć jest przyjmowana przez rodzinę spokojnie, a niekiedy nawet z radością, gdyż w hinduizmie traktuje się ją nie jako kres życia, ale szansę na now, lepsze wcielenie.

Kremacja przeprowadzana jest na wolnym powietrzu, nad rzeką na przeznaczonym do tego celu *ghacie*. Ciało zmarłego jest ubierane, myte i przyozdabiane wieńcami. Następnie odbywa się transport nieboszczyka nad rzekę, gdzie uprzednio został przygotowany stos. Ze względu na dość duży deficyt drewna pogrzeb jest ceremonią niezwykle kosztowną. Dla tych, których nie stać na pełen program, przygotowano wersję skróconą — tańszą, polegającą na wykupieniu czasu palenia stosu. Po zapłaconym czasie ogień zostaje zgaszony, a ciało, najczęściej ledwie nadpalone, zepchnięte do rzeki. Zwłoki pali się wraz z rzeczami zmarłego, w tym również biżuterią, która niejednokrotnie pada łupem „zbieraczy”. Zbieraczami często są najbiedniejsi i dzieci, które zbierają nad rzeką drewno lub przeszukują rzekę w miejscach palenia zwłok. Nad brzegiem czyhają też wygłodniałe zwierzęta.

Wielu synów na znak żałoby goli głowę po stracie rodziców. Uczestnicy obrzędów związanych z pochówkiem zmarłych najczęściej ubrani są na biało, gdyż w Indiach kolor biały oznacza smutek i żałobę, jest także symbolem świętości i czystości. Czerwień natomiast oznacza radość, energię i obfitość.

Każdy region, każda rodzina ma swoje odrębne obyczaje. Jednym z przykładów tego jest zwyczaj nazywany *śraddha*, wykonywany w kilkanaście dni po śmierci, a polegający na rozrzucaniu w domu zmarłego kulek z ryżu, które mają pomóc duszy zmarłego zerwać więzy ze światem.

Stosunek do nagości i seksu w hinduizmie nie jest jednoznaczny. Znajdujemy w nim szeroką gamę zróżnicowanych postaw — od skrajnie ascetycznych, poprzez umiarkowane aż do w pełni afirmujących seks. Seks w przeszłości był traktowany jako źródło przyjemności i płodności, zdarzały się przypadki rytualnych aktów seksualnych w świątyniach, a kurtyzany zajmowały w społeczeństwie indyjskim wysoką pozycję. Współcześnie jednak, po wielu latach dominacji brytyjskiej i muzułmańskiej, społeczeństwo indyjskie jest dość purytańskie, a hinduizm stał się powściągliwy w sprawach seksualności. Małżeństwa są wyłącznie monogamiczne, a małżonkowie zobowiązani są do wierności. Nie wolno publicznie okazywać sobie uczuć. W parkach obowiązuje zakaz wnoszenia parasoli i gazet, ponieważ pod ich osłoną młodzi ludzie mogliby się całować. Społecznie są akceptowane wyłącznie związki heteroseksualne, a homoseksualizm jest potępiany [4–7].

Hinduizm jest trzecią pod względem liczby wyznawców religią na świecie. Szacuje się, że liczba osób, które deklarują się jako czciciele tej religii przekracza miliard. Jest to religia niejednolita i niespójna, ze względu na to, że składają się na nią liczne wierzenia i doktryny różnych szkół filozoficznych. Uważa się, że hinduizm jest nie tylko religią, ale pojęciem rozumianym szerzej jako styl życia, w którym religia jest jednym z elementów.

W Indiach istnieją cztery podstawowe kasty: *bramini* (duchowni), *kszatrijowie* (dostojnicy), *wajśjowie* (rzemieślnicy i rolnicy) oraz *śudrowie* (służba i artyści); grupa piąta, dodatkowa, to *harijanie* (*pariasi* — zwani nieczystymi). Życie Hindusa wyznacza przynależność do danej kasty, człowiek rodzi się w konkretnej kasty. Kasta wyznacza miejsce człowieka w społeczeństwie, narzuca reguły zawierania małżeństw, a nawet określa pokarmy, jakie można spożywać [4–11].

Większość Hindusów do jedzenia podchodzi z należytą czcią. Wspomniany wcześniej podział na kasty również określa, co dana grupa może spożywać oraz w jakim towarzystwie. Osoby z wyższej kasty nie mogą przyjmować pokarmów i wody od osób z kasty niższych. Istnieją liczne kulinarne tabu. Ludność

wyznania hinduskiego ma zakaz spożywania wołowiny, bo krowy uznane są za święte. Ma to jednak swoje uzasadnienie i wynika z czasów wedyjskich, kiedy bydło było wykorzystywane jako ofiara składana bogom i z czasem mięso krów stało się towarem deficytowym, a przywilej spożywania go mieli tylko kapłani. Zakaz spożywania wieprzowiny wiąże się najprawdopodobniej z wpływem muzułmańskim. Ścisły zakaz spożywania dotyczy nie tylko wołowiny, ale również koniny. W niektórych kręgach silna jest doktryna Ahinsa, która zakazuje zadawania bólu i cierpienia ludziom i zwierzętom. Wpłynęło to na wzrost liczebności wegetarian. Wegetarianizm stawał się popularny także wśród niższych warstw społecznych. Jednak z czasem od tej zasady odstąpiono, zwłaszcza w regionach, w których mięso ryb czy zwierząt było głównym źródłem wyżywienia. Wśród najbardziej ortodoksyjnych braminów przestrzegany jest zakaz jedzenia cebuli i czosnku. Nie jada się także grzybów, a często również pomidorów i ziemniaków. Całkowity zakaz dotyczy również picia alkoholu, a wielu Hindusów unika nawet picia kawy, uważając, że kofeina zaciemnia umysł. Istnieje także specjalny jadłospis dla miesięczkujących kobiet. W tych dniach powinny jeść tylko suchy rodzaj pożywienia, przede wszystkim ryż i sól oraz nie mogą kąpać się i powinny przykrywać się w nocy ciepłymi przykryciami. Według hinduizmu, kobiety miesięczkujące są uważane za nieczyste i w tych dniach powinny przebywać w odosobnieniu. Mają one również zakaz uczestnictwa w uroczystościach religijnych w ciągu czterech pierwszych dni cyklu. Warto wspomnieć, że każdy posiłek zgodnie z zasadami medycyny hinduskiej — ajurwedy, powinien być harmonijny, spójny i zrównoważony. Ma wpływ na umysł, ciało i duszę.

Większość wyznawców hinduizmu czci jedną istotę, ale przejawiającą się poprzez wiele bóstw. Panteon bogów indyjskich jest niezwykle zróżnicowany. Choć jest kilku bogów stojących na jego czele i obdarzanych wielką czcią w całych Indiach, istnieje także ogromna liczba bóstw lokalnych. Niemal każda wioska ma swojego bożka, zdarza się również, że istnieje bóstwo obdarzane szczególną czcią w klanie rodzinnym. Do najważniejszych bogów w mitologii indyjskiej należą Brahma, Wisznu i Śiwa, a także boginie Ganeśa i Kali. Choć w Indiach istnieje wiele świątyń powstałych na cześć jakiegoś boga, ogromną większość obrzędów sprawuje się w domu. Nieodłącznym elementem każdego dnia hindusa są modły przed domowym ołtarzem. Modłom tym towarzyszy palenie lampki oliwnej i kadzidełek przed posążkiem boga oraz recytacja stosownych świętych słów. Bardzo często słyszy się na ulicach śpiew na powitanie dnia. Hindusi mogą czcić swych bogów poprzez śpiewanie hymnów, recytację świętych formułek, ofiary z kwiatów i owoców oraz

sypanie wzorów z kolorowych proszków. Elementy kultu religijnego widoczne są wszędzie, zarówno w hinduskich domach i świątyniach, jak i na ulicach. Ponieważ boskość jest dla hindusów nieodłączną częścią świata, za święte są uważane niektóre rośliny, na przykład kurkuma, a także ogień, któremu przypisuje się moc oczyszczającą. Ważnym elementem życia religijnego hindusów są pielgrzymki do świętych miejsc. Najczęściej ośrodki pielgrzymkowe są związane z rzekami, posiadającymi w kulturze Indii szczególne znaczenie. Najświętszą rzeką jest Ganges, jednak również innym rzekom przypisuje się właściwości oczyszczające i pielgrzymuje do nich w celu odbycia rytualnych kąpiei mających zmyć grzechy [6–11].

Gesty w Indiach odgrywają istotną rolę w komunikowaniu. Wiele z nich jest zupełnie niezrozumiałych przez Europejczyków, inne — choć wyglądają podobnie, mają odmienne znaczenie. W kontaktach z osobami wywodzącymi się z indyjskiego kręgu kulturowego, aby uniknąć nieporozumień i nikogo nie urazić, należy pamiętać o znaczeniu kilku najpopularniejszych w Indiach gestów. W Indiach lewa ręka uważana jest za nieczystą, ponieważ używa jej się do wykonywania czynności związanych z higieną osobistą. W związku z tym należy pamiętać, aby w obecności Hindusów wszelkie czynności wykonywać zawsze prawą ręką. W szczególności należy pamiętać, aby nie dotykać lewą ręką jedzenia oraz innych osób. Również pokazywanie komuś spódów stóp jest gestem wyrażającym brak szacunku, podobnie jak wskazywanie palcem. Chcąc komuś coś pokazać lub zwrócić jego uwagę na jakiś punkt, należy użyć w tym celu całej dłoni lub podbródka. Innym gestem o negatywnym zabarwieniu jest ściśnięta pięść z wyciągniętym kciukiem — oznacza to dezaprobatę. Z kolei wyciągnięty mały palec oznacza, że ktoś chce pójść do toalety lub z niej wraca. Wówczas najlepiej jest nie podawać ręki. Wielu Hindusów wita się po europejsku — uściskiem dłoni, jednak tradycyjne hinduskie powitanie — Namaste (dosłownie oznaczające „Pokłon Tobie”) to półukłon ze złożonymi rękoma na wysokości serca i palcami wskazującymi do góry. Taki rodzaj powitania jest uważany przez Hindusów za przejaw uprzejmości i oznakę dobrego wychowania. Do innych spotykanych w indyjskiej kulturze gestów należy dotknięcie czyichś stóp (z racji kontaktu z ziemią najbardziej nieczysta część ciała), a następnie swojej głowy (najczystsza część ciała). Jest to wyraz najgłębszego szacunku [6–11].

Wnioski

Znajomość hinduskich zwyczajów i obyczajów jest niezbędna w opiece nad pacjentem pochodzenia hinduskiego. Pozwala to na zrozumienie i uszanowanie odmienności religijnej i obyczajowej. Respektowanie

licznych zwyczajów, zakazów i nakazów umożliwia zapewnienie choremu profesjonalnej opieki oraz udzielenie wsparcia psychicznego, które przyczynia się do szybszego powrotu do zdrowia. Opiekując się Hindusem, należy zawsze mieć na uwadze jego odmienność, wynikającą z pochodzenia i przynależności etnicznej, co pozwoli uniknąć nieporozumień wynikających z braku zrozumienia hinduskich zasad dobrego wychowania i zachowania [6–11].

W opiece pielęgniarskiej nad pacjentem pochodzenia indyjskiego należy mieć na uwadze przede wszystkim wiarę oraz zwyczaje, w tym rozliczne obrzędy i rytuały rozpowszechnione w Indiach. Pacjent powinien mieć możliwość wykonywania również w warunkach szpitalnych wszelkich czynności natury religijnej, o ile nie wpływają one negatywnie na stan jego zdrowia. Do takich czynności należy między innymi zapalenie lampki oraz recytacja modlitw czy śpiewanie mantr. Podczas wykonywania tych czynności powinno się zadbać o intymność pacjenta i bez szczególnych potrzeb nie należy przerywać pacjentowi ich wykonywania.

W sytuacjach wyjątkowych, w szczególności w przypadku zagrożenia życia pacjenta bądź narodzin dziecka, należy uszanować wszelkie nakazane przez religię i tradycję zwyczaje hinduskie, takie jak odprawianie konsekracji nad nowo narodzonym dzieckiem. W takich sytuacjach — o ile to możliwe — rodzina powinna być obecna przy pacjencie, a zadaniem pielęgniarki jest uszanowanie wszelkich rytualnych czynności przez nią wykonywanych, unikanie wchodzenia do sali i przerywania modlitw.

Ponadto należy respektować wszelkie nakazy i zakazy obowiązujące Hindusów, w tym zakazy pokarmowe. O ile stan zdrowia pacjenta pozwala na spożywanie przez niego pokarmów nienaruszających obowiązujących go zakazów pokarmowych, dietetyk

powinien w taki sposób skomponować dietę, aby pacjent nie otrzymywał tych pokarmów, których nie może spożywać ze względów religijnych bądź obyczajowych.

Dzięki znajomości hinduskich zwyczajów i obyczajów pielęgniarka może zyskać sympatię pacjenta, nawiązać z nim dobry kontakt, co nie tylko ułatwia opiekę, ale również zapewnia choremu poczucie bezpieczeństwa niezbędnego w leczeniu i rekonwalescencji. Poszanowanie religii i tradycji jest niezbędne dla okazania życzliwości i szacunku przedstawicielowi innej kultury, co jest niezwykle ważne we wszelkich kontaktach międzykulturowych [1].

Piśmiennictwo

1. Majda A., Zalewska-Puchała J., Ogórek-Tęcza B. Pielęgniarstwo transkulturowe. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2010: 5–7.
2. Jędrzejczyk-Kuliniak K. Dni Kultury Muzułmańskiej we Wrocławiu — VI edycja. Formacja Poligraficzna PM GROUP, Wrocław 2010.
3. Burszta W. Antropologia kultury. Wyd. ZYSK I S-KA, Poznań 2008.
4. Schweer T. Hinduizm: powstanie — dzieje — nauka. Wydawnictwo Księży Verbistów, Warszawa 2003.
5. Tworuschka M., Tworuschka U. Religie Świata — Hinduizm. Wydawnictwo Agora, Warszawa 2009.
6. Brockington J. L. Święta nie hinduizmu. Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2010.
7. Paz O. Podpatrywanie Indii. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1997.
8. Baham A., L. Indie. Od początku dziejów do podboju muzułmańskiego. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.
9. Demski D. Obrazy hinduizmu. Kultura i religia oczami radźputów i pasterzy. Biblioteka Etnografii Polskiej nr 58, Warszawa 2007.
10. Ellinger H. Hinduizm. Wydawnictwo Znak, Kraków 1997.
11. Kieniewicz J. Historia Indii. Ossolineum, Wrocław 2003.